

Reviews and Anotations
Рецензии и аномации

НОВО ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ДЖУМАЯ ДЖАМИЯ И ИМАРЕТ ДЖАМИЯ В ПЛОВДИВ

Миков, Л. (2018). *Джумая джамия и Имарет джамия в Пловдив (История, специфика и съвременно състояние)*. София: Мюсюлманско изповедание, Главно мюфтийство, 91 стр. ISBN 978-619-08-5

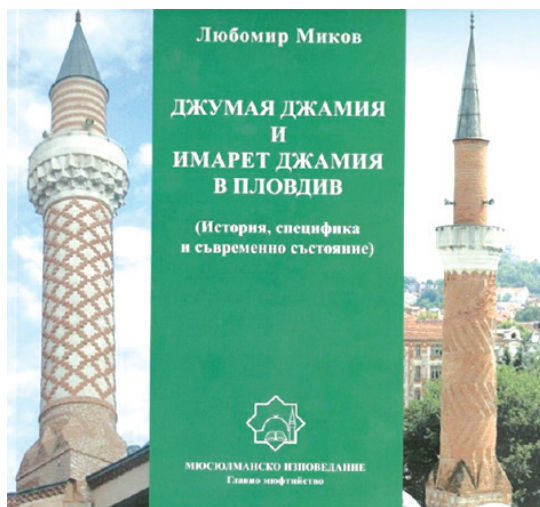
Видин Сукарев

Регионален исторически музей – Пловдив

Само човек със солидни научни познания може бъде автор на подобно изследване, което, на пръв поглед, не впечатлява с обем. Изданието се състои от предговор, първа глава „Джумая джамия“, втора глава „Имарет джамия“, приложение, заключение и литература.

В предговора е направен преглед на османското архитектурно наследство от ислямски религиозни храмове в Пловдив с главните му изследователи от Сияхат намето на Евлия Челеби до наши дни. В началото на първа глава авторът обръща

внимание на спорния въпрос около времето на построяване на Джумая джамия, с коментар на основните източници и авторови мнения, като възприема все по-утвърждащото се и аргументирано в последните години мнение в специализираната книжнина, че джамията е построена от султан Мурад II, а не от неговия пращад Мурад I. След това историко-хронологично въведение следва архитектурен и изкуствоведски анализ, въз основа на който авторът подкрепя и допълнително обосновава тезата, „че джамията е построена през първата половина на XV век“, изтъквайки като аргумент и обстоятелството, че през втората половина на предходното столетие турското население в Източна

Румелия е малобройно и не е имало нужда от джамии с такива мащаби. Изтъкват се три основни конструктивни особености, характерни за развитието на османския архитектурен стил по онова време, силно повлиян от селджуки-те. Следва текст, посветен на ремонтите и преустройствата, които са правени многократно в джамията по време на нейното повече от половин хилядолетно съществуване, и се преминава към описанието на интериора. Приведени са подробни данни за размера, оформлението, входовете, местоположението, направата и декорацията на такива важни за мюсюлманския храм елементи като михраб, минбер, махфили, кюрс. Въпросът със специфичната и непреводима в повечето случаи терминология е разрешен удачно посредством много точни и разбираеми описания на всеки един термин, придружени от богословска аргументация за начина на ползване и историческото развитие на всеки един. На места са цитирани аяти от свещения Коран, превод от арабски.

Специално внимание е обърнато на т.нар султански или хюнкяр махфил в джамията, който е единствен по рода си в България. Следващите елементи са вътрешният балкон, подпорните колони и декорацията. Джамията има три живописни слоя от времето след основния ѝ ремонт през 1785 г., който е и възстановен след последната реставрация преди десетилетие. Авторът коментира един от надписите и в съчетание с други данни обосновава мнението, че в него е записано името на декоратора на първия живописен слой, вместо както се считаше досега – на втория.

Последните страници от тази глава са насочени към външния облик на храма – използвания клетъчен градеж от камъни и тухли, наклонения терен, интересното удължаване на югозападната и североизточната стена, слънчевия часовник, покривната конструкция и оформлението на куполите. Обръща се внимание на външните входове, техните преустройства във времето, както и на многобройните прозорци – общо 46. Разгледан е въпросът с направата и украсата на минарето, за което е изказано предположение, че не е автентично, а е изградено при ремонта от XVIII век.

Във Втора глава, посветена на другия голям мюсюлмански храм в Пловдив – Имарет джамия, авторът отново започва с въвеждаща историческа част за построяването, името и историческите свидетелства за джамията. Постройката на храма е единствената оцеляла от голям ислямски благотворителен комплекс. Обръща се внимание на функционирането и съдбата на имарета – благотворителния приют, от който идва и името на джамията, съществувал до края на 30-те години на XX век, а в първите години след Освобождението все още действащ, както изобщо и на тази ислямска традиция у нас. Джамията има особен Т-образен план, което я причислява към т.нар. „завийе джамии“, в които има специално помещение или място за изучаване на коранични науки. Въпросът с построяването на храма е ясен благодарение на запазените и до днес, макар и строшен от вандали строителен надпис на Шихабедин паша.

Следва описание на устройството на джамията с различните нейни помещения и богослужебно оборудване. Разгледани са вътрешните преустройства, най-значимото от които е през XVIII век, когато страничните помещения – халвети, оформящи Т-образния вид на джамията, са свързани с централното помещение. По модела от първата глава са представени михрабът, минберът и кюрсът, коментирани с техните и други специфики – например изкуственото осветяване на михраба, временното съществуване на вътрешен балкон, нещо нехарактерно за завийе джамиите. Джамията е изписвана два пъти – през XVIII и края на XIX век, като частично са запазени следи от по-старата декорация. Особено характерни за вътрешното оформление са бароковите елементи, т.нар. сталактитна декорация от гипс и декоративните ниши около портала. Следва разглеждане на корпуса и покривната конструкция на храма, съответно направени от клетъчна зидария и полусферични куполи от оловна ламарина. Изтъква се особеността на завършека на централния купол с т.нар. лантерна – нещо типично за хамамите, а не за джамиите, вместо с алем, обозначаващ по принцип мюсюлманските храмове. Отделено е внимание на прозорците и на входа, като се акцентира върху порталната врата и вратата към левия халвет. Интерес представляват монументалната портална галерия, чиято покривна конструкция е реконструирана на няколко пъти, както и необичайната декорация на минарето, каквато не се среща другаде у нас.

Доста подробно за общия текстов обем са коментирани графитите по стените на джамията, които вече не съществуват и са анализирани в изследване на Н. Овчаров. Л. Миков отхвърля дадената от него датировка на рисунките (XV век) и посредством аналогия с други подобни аргументира друго предположение. На последните страници авторът се спира на тюрбето на Шихабедин паша с неговото архитектурно оформление и интериор, легендите за личността и произхода на големеца. Съвсем накрая, като изкуствовед, проф. Миков изтъква интересното обстоятелство, че този храм е вдъхновявал прочути български художници от миналото, които са му посветили свои платна – Антон Митов, Цанко Лавренов и Златьо Бояджиев.

Единственото място, където авторът показва непълна осведоменост, е по въпроса за слънчевия часовник на Джумая джамия, чието поставяне датира по снимки от 90-те години на XIX в., а всъщност часовникът е монтиран през Временното руско управление. Този дребен пропуск обаче е нормален, като се имат предвид компетенцията и научните интереси на Любомир Миков.

Илюстративното приложение притежава значителни достойнства както като оформление, така и като информативна стойност. То има важна роля за цялостния вид и съдържание на книгата и без него тя не би могла да се ползва пълноценно. Приложението допълва и илюстрира данните от текста, обхватът му е належащ с оглед специфичните въпроси и терминология. Състои се от 78 професионално направени и обработени изображения. В самия текст

са приложени 4 архитектурни плана. Академичната завършеност се дооформя с приложението с ползваната литература, което включва внушителен за кратък текст брой заглавия с изследвания и източници на български, сръбски, френски и турски език – общо 36 печатни издания (без тези на самия автор) и един интернет сайт.

Сред най-важните отлики на учения е способността да предава обемна и сложна информация с малко думи и на разбираем език. Съдържанието, разделите, оформлението и стилът със сигурност сочат, че това е задълбочен обзорен труд, обобщаващ всички важни свидетелства и проучвания за двата големи мюсюлмански храма на Пловдив. Изданието има обем на студия, но притежава и много от характеристиките на монографичното изследване.

A NEW STUDY ABOUT DZHUMAYA MOSQUE AND IMRETT MOSQUE IN PLOVDIV

Mikov, L. (2018). *Dzhumaya Mosque and Imrett Mosque in Plovdiv (History, Specificity and Contemporary State)*. Sofia: Muslim Confession, Chief Mufti's Office, 91pp. ISBN 978-619-08-5

✉ **Dr. Vidin Sukarev**
Plovdiv Regional Historical Museum
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: vsukarev@gmail.com